

انتشارات دانشگاه شهید باهنر کرمان

۲۹۲

تاریخچه ترجمه از فرانسه به فارسی در ایران

از آغاز تا کنون

داود نوابی

سرشناسه:	نوابی، داود، ۱۳۱۳ -
عنوان و نام پدیدآور:	تاریخچه ترجمه از فرانسه به فارسی در ایران از آغاز تاکنون / داود نوابی،
مشخصات نشر:	کرمان: دانشگاه شهید باهنر کرمان، ۱۳۸۸
مشخصات ظاهری:	۲۱۲ ص.
فروست:	انتشارات دانشگاه شهید باهنر کرمان؛ ۲۹۲.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۲۵۰۰-۸۱-۹
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
یادداشت:	پشت جلد به فرانسه: <i>Petite Histoire de la traduction du français en persan du commencement Jusqu, a nos Jours.</i>
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۲۱۱ - ۲۱۲.
موضوع:	زبان فرانسه - ترجمه به فارسی.
شناسه افزوده:	دانشگاه شهید باهنر کرمان
رده‌بندی کنگره:	۱۳۸۸ ن ۹ ۴ / ف ۲۸۹۸ PIR
رده‌بندی دیویی:	۴۸۱/۰۲
شماره کتابشناسی ملی:	۱۹۵۲۸۹۲

تاریخچه ترجمه از فرانسه به فارسی در ایران (از آغاز تا کنون)

تألیف: داود نوابی

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان

طراح جلد: زهرا آقاعباسی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۸

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: کتیه

چاپ: کارمانیا چاپ

قیمت: ۳۲۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۵۰۰-۸۱-۹

ISBN: 978-964-2500-81-9

کلیه حقوق برای دانشگاه شهید باهنر کرمان محفوظ است.

فهرست مطالب

یادآوری.....	۷-۸
پیشگفتار.....	۹-۱۰
فصل اول: از آغاز تا مشروطه.....	۱۱-۷۰
دوران مغول.....	۱۲
دوره تیموریان.....	۱۷
دوره صفویه.....	۱۹
دوره افشاریه.....	۲۵
دوره زندیه.....	۲۵
دوره قاجاریه.....	۲۵
اعزام محصل به خارج بعد از مشروطیت.....	۶۵
فصل دوم: از مشروطه تا جنگ جهانی دوم.....	۷۱-۸۳
رواج نمایشنامه نویسی.....	۷۱
مترجمین بعد از انقلاب مشروطه.....	۷۱
سست شدن روابط ایران و فرانسه.....	۷۸
زبان فرانسه اعتبار خود را از دست می‌دهد.....	۷۹
مترجمین این دوره.....	۷۹
فصل سوم: از جنگ جهانی دوم تاکنون.....	۸۵-۱۳۸
قوت گرفتن حزب توده و رواج ترجمه‌های روسی.....	۸۵
پیدایش هرج و مرج در کار ترجمه.....	۸۸
مترجمین و مدرسان زبان فرانسه.....	۸۹
تأسیس فرانکلین و رواج ترجمه‌های انگلیسی.....	۹۰
رواج آثار سارتر و کامو.....	۹۳

نمونه‌هایی از ترجمه‌های خوب دوره اخیر.....	۹۵
فصل چهارم: فهرست ترجمه آثاری که از فرانسه ترجمه شده‌اند.....	۱۳۹-۱۶۲
فصل پنجم: فهرست ترجمه آثاری که نویسندگان آن‌ها فرانسوی بوده‌اند.....	۱۶۳-۱۸۱
فصل ششم: فهرست پاره‌ای از مقالات که از فرانسه ترجمه شده است.....	۱۸۳-۱۹۴
فصل هفتم: آثار چاپ شده بعد از سال ۱۳۶۳ (تاریخ چاپ اول این کتاب) و سفرنامه‌های فرانسوی.....	۱۹۵-۲۰۹
منابع.....	۲۱۱-۲۱۲
فارسی.....	۲۱۱
فرانسه.....	۲۱۲

یادآوری

در سال ۱۳۶۲ تصمیم گرفتم درباره «سابقه ترجمه از فرانسه به فارسی در ایران» تحقیق کنم. یک سال بعد کار این پژوهش به پایان رسید و دفتری بدین مضمون فراهم آمد. قرار بر این بود که دانشگاه کرمان آن را چاپ کند ولی متأسفانه انتشارات در آن زمان وضع بسامانی نداشت. در نتیجه تنها صد نسخه از آن تایپ و تکثیر شد که برای دانشگاه‌ها ارسال گردید. در پی این اقدام عده‌ای از همکاران از شهرهای مختلف از آن جمله شیراز، اهواز و مشهد ضمن نوشتن نامه خواهان یک یا چند نسخه سابقه ترجمه شدند که برایشان فرستادیم.

در همان ایام دوست صاحب‌نظری با رؤیت آن دفتر ضمن تشویق دوستانه قبول داد که در چاپ آن یاریم کند و به قولش وفا کرد. در سال ۱۳۶۳ دو هزار نسخه «تاریخچه ترجمه از فرانسه به فارسی در ایران از آغاز تاکنون» در چاپخانه کاویان تهران چاپ و منتشر شد.

بعد از آن یادآوری‌ها و توجه دوستان به این کتاب موجب دلگرمی گردید. در سال ۱۳۶۶ در کتاب «درباره هنر و ادبیات» نوشته ناصر حریری چاپ کتابسرای بابل، شادروان محمدقاضی به قسمتی از نوشته تاریخچه ... استناد کرد و در سال ۱۳۷۰ در مجله «پیام کتابخانه» تهران در شماره اول تابستان در صفحه ۱۸۴ تحت عنوان «معرفی سه کتاب درباره ترجمه» شرح کاملی درباره تاریخچه ... داده شد و این کتاب را «جالب و راهگشا» خواندند.

در سال ۱۳۷۶ نویسنده فرانسوی کریستوف بالایی^۱ در کتاب «پیدایش رمان جدید فارسی»^۲ خود از تاریخچه ... به عنوان یک مرجع یاد کرد و در صفحات ۶۲-۵۸ و ۵۲ کتابش به مطالب آن اشاره نمود. ضمناً شنیدم که در بعضی از مؤسسات عالی کشور از این تاریخچه به عنوان کتاب درسی استفاده می‌شود که همه این‌ها امیدوارکننده بود. در عوض دو سه نفر، از کار من خودخواهانه استفاده کردند از جمله ناشر محترمی در تهران کتابی تحت عنوان «فن ترجمه از دیدگاه استادان و صاحب‌نظران ترجمه» منتشر کرد و در آن قسمت‌هایی از کتاب مرا

1. Christophe Balay

2. La genèse du roman persan moderne

عیناً تکرار و چاپ نمود و این موجب شگفتی نشد چون در طول سال‌های متمادی نظایرش را دیده بودم.

به هر حال، اخیراً بنا به پیشنهاد این جانب همکارم خانم آناهیتا عظیم‌پور، شرحی درباره مترجمین بعد از سال ۶۳ و ترجمه‌های آن‌ها تهیه کردند. این نوشته را به کار قبلی اضافه کردم و ضمن تغییراتی جزئی آن را به دوست و همکار گرانقدر آقای یدالله آقاعباسی سرپرست انتشارات دانشگاه سپردم که خود نویسنده، شاعر و مترجم هستند.

امیدوارم چاپ جدید این تاریخچه مورد استفاده معلمان، مترجمان، دانشجویان و دوستداران زبان و فرهنگ فرانسوی قرار گیرد.

د. نوابی

استادیار بخش زبان‌های خارجی

پیشگفتار

موضوع این تحقیق «بررسی تاریخچه ترجمه از فرانسه به فارسی در ایران» است. آغاز کار را بنا به شهادت اسناد تاریخی از زمان منول (حدود هفتصد سال پیش) گرفتیم. به رغم این تاریخ نسبتاً طولانی، متأسفانه تاکنون کار تحقیقی مدون و جامعی در این زمینه یا مطلقاً انجام نشده است یا اگر هم شده، نگارنده - با همه کوششی که شد - به آن دست نیافت و اساساً این یکی از گرفتاری‌های محقق ایرانی است که معمولاً از کار دیگران بی‌خبر می‌ماند. در این دفتر ضمن ارایه این تاریخچه، نمونه‌هایی چند از ترجمه‌های مقبول و فهرستی از ترجمه‌ها گردآوری شده است.

اگر چه بکر بودن موضوع مایه دلگرمی بود و غرور که: «بالاخره می‌توان کاری انجام داد در خور نام خدمت به دوستان کتاب و اصحاب قلم»، ولی این خود کار پژوهش را - چنانچه بر اهل فن می‌بایست روشن باشد - مشکل می‌ساخت و امید موفقیت را اندک، مشکل زمانی جدی‌تر جلوه می‌کرد که دسترسی به مواد اولیه، به گونه‌ای که در آغاز امید می‌رفت، کار آسانی نبود. فی‌المثل حتی با در دست داشتن معرفی‌نامه معتبر و مدارک و دلایل کافی، هرگز موفق به تهیه فتوکپی از عهد نامه موجود در یک وزارتخانه نشدم. چرا که بخشنامه سابق، مشعر بر جواز فتوکپی، از نظر متصدیان امر بی‌اعتبار بود. و بخشنامه جدیدی هم صادر نشده بود. کتابخانه‌های معتبر شهرمان، هر چند از هیچ کمکی دریغ نورزیدند، لیکن منابعی که در اختیارم گذاشتند کمتر از آن بود که بتوانم بدان بسنده کنم.

لذا هر از گاهی به تهران رفتم و خوشبختانه با استمداد از کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران و کتابخانه مجلس کمبودها را جبران کردم. همین جا بر خود لازم می‌دانم از مسئولین محترم این کتابخانه‌ها صمیمانه تشکر کنم.

تا آن جا که در توان بود، سعی شد تا این تحقیق از اعتباری نسبی و لازم برخوردار باشد، لکن از آن جا که احتمال پارامای خطاها و نارسایی‌ها می‌رود، انتظار دارد صاحب‌نظران و ارباب فن با اشاره به آن‌ها بر نگارنده منت نهند و با عنایات خود بر کارایی این نوشتار بیفزایند.

روش کار در این تحقیق مبتنی بود بر بررسی سوابق تاریخی و آوردن نظرها و برخی نمونه‌ها از ترجمه‌های فرانسه به فارسی. ضمن این بررسی هر چه به زمان حال نزدیک‌تر شدم،

بیشتر به حال و کار مترجمان پرداختم و ضمناً علل دگرگونی‌های کار ترجمه و نارسایی‌های موجود را ذکر کردم. انتظار می‌رود این مختصر کوشش راهنمایی باشد برای افراد علاقه‌مند به هنر ترجمه از زبان فرانسه و نشان دادن کم و کیف تأثیر فرهنگ فرانسه بر فرهنگ ایران.

ضمن بررسی انواع ترجمه‌ها، گاه به برخی سهل‌انگاری‌ها و بی‌دقتی‌های پاره‌ای از مترجمین یا ناشرین اشاره‌ای رفت. امیدوارم تذکراتی که داده شد موجبات رنجش و کدورت دوستان و همکاران زود رنج را فراهم نسازد.

لازم به یادآوری است که نقطه‌گذاری بسیاری از نمونه‌هایی که در این مقال آمده است، برای حفظ یکدستی، از نویسنده می‌باشد چرا که اصولاً تا همین اواخر در کتاب فارسی نقطه‌گذاری مراعات نمی‌شده است.

در نقل قول‌ها نیز تصرفی نشده، حتی اگر جملات از نظر دستوری ایراد داشته همچنان بدون کم و کاست ذکر شده است. نکته دیگری که ذکرش لازم می‌نماید این است که نقل قول‌های متوالی در اولین صفحات این اثر آگاهانه بوده است. در این بخش نقل قول‌ها متعدد و طولانی است و خود کمتر به نظر دادن پرداخته‌ام چرا که تاریخ از پیش قضاوت خود را کرده است.

ضمن پرهیز از هرگونه دخل و تصرف، یافته‌ها را به هم ربط دادم. لیکن در قسمت آخر این مقال کمتر به نقل قول پرداختم، زیرا به وقایع زمان زندگیم نزدیک‌تر بود. و ضمن این که اظهار نظر در بیشتر موارد آسان‌تر بود. عمر چندانی هم بر این پیشامدها نگذشته بود. تا تاریخ قضاوت آخرین خود را درباره آن‌ها کرده باشد.

به آرزوی روزی که مترجمین ایرانی نه تنها هنرمندانی چیره‌دست و آگاه که انسان‌هایی متعهد و مسئول باشند، از همه دوستان و همکاران بزرگواری که هر یک به نحوی، ولو در حد یک اشاره در انجام این مهم یاریم کرده‌اند و خواهند کرد، صمیمانه تشکر می‌کنم.